

تبیین و تحلیل رقابت‌پذیری در کشورهای حوزه مورد نظر سند چشم‌انداز و اولویت‌های ایران در ارتقای رقابت‌پذیری

jani@mporg.com

سیاوش جانی

کارشناس دفتر برنامه‌ریزی اقتصادی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور

پذیرش: ۱۳۹۰/۹/۱

دریافت: ۱۳۹۰/۳/۳۰

چکیده: ارائه شاخص رقابت‌پذیری توسط مجمع جهانی اقتصاد، در قالب سه عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری نشان می‌دهد علیرغم اینکه امتیاز عامل "برخورداری از نیازهای اساسی" برای ایران، نسبت به کشورهای مورد بررسی، وضعیت بهتری دارد، لیکن برخورداری ایران در عناصری از عامل نیازهای اساسی (آموزش اولیه و بهداشت) تأثیر کمتری بر کارایی و نوآوری دارند. بررسی نسبت امتیاز کسب شده در عوامل "برخورداری از نیازهای اساسی" و "کارایی" به "نوآوری"، بیانگر کم‌رنگ بودن مزیت رقابتی در ایران است.

بررسی مزیت رقابتی و تحلیل قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری کشورهای منطقه و ایران، با عنایت به متغیرهای کلان مؤثر بر آن، تمرکز بر عامل کارایی را به منظور ارتقای رقابت‌پذیری مورد توجه قرار می‌دهد و در این راستا، کارا کردن سیاست‌های حمایتی و رقابتی، اصلاح قوانین و رویه‌های بازار کار، توسعه بازار مالی، توجه به آثار تورمی سیاست‌ها، استفاده از ظرفیت‌های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت از مالکیت معنوی و سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود را به عنوان اولویت‌های ایران در ارتقای رقابت‌پذیری و تحقق اهداف سند چشم‌انداز خاطر نشان می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: رقابت‌پذیری، مزیت رقابتی، کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا،

سند چشم‌انداز، شاخص GCI

مقدمه

امروزه الگوی تجاری بسیاری از کشورها، فقط بر اساس مزیت نسبی توجیه‌پذیر نیست و مفهوم مزیت نیز که در پی تبیین واقعیات تجاری در عرصه جهان است، به دنبال تحول در شرایط تجارت جهانی، تکوین یافته است تا قدرت تبیین خود را حفظ کند. مزیت نسبی که خود تکوین یافته نظریه "مزیت مطلق" بود، به "مزیت نسبی پویا" تبدیل گردید و سرانجام با تکامل در نظریه‌های مزیت، در اواخر دهه ۱۹۹۰، نظریه مزیت رقابتی و رقابت‌پذیری مطرح شد.

دلیل اهمیت سنجش رقابت‌پذیری بین کشورها این است که تا قبل از دهه ۸۰-۱۹۷۰ میلادی، تصور می‌شد که می‌توان با اتکای صرف به شاخص‌های کلان، از جمله میزان رشد اقتصادی، درآمد سرانه، میزان تورم، بیکاری، تراز تجاری و غیره، درباره توانمندی یک اقتصاد ملی و مقایسه کشورها با یکدیگر نظر داد، اما به مرور زمان، ضعف شاخص‌های کلان برای نمایش واقعیت‌های پیچیده درون اقتصادها روشن شد. از این رو، مدیران کسب و کار داخلی و مجامع بین‌المللی در جستجوی شاخص‌های دیگری بودند که بتوانند قوت‌ها و ضعف‌های اقتصادی کشورها را نسبت به یکدیگر و به نحو جامع‌تری مقایسه کنند. برای این منظور، برخی از پژوهشگران و سازمان‌ها، تعاریفی درباره رقابت‌پذیری بیان کردند و به تدوین شاخص‌هایی برای سنجش آن پرداختند.

دستیابی اقتصاد ایران، به رتبه نخست در بین اقتصاد کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا، یکی از اهدافی است که در سند چشم‌انداز بیست‌ساله مورد تأکید بوده، در حالی که در بسیاری از پژوهش‌های انجام شده برای تحلیل جایگاه و موقعیت اقتصاد کشور در بین کشورهای منطقه، شاخص‌های کلان را مورد توجه قرار داده‌اند. هدف پژوهش حاضر، این است که موقعیت اقتصاد ایران را بر اساس شاخص رقابت‌پذیری، در حوزه کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز بیست‌ساله، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در پژوهش حاضر، پس از بیان مفهوم رقابت‌پذیری، با تحلیل گزارش جهانی رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۰ (که برای اولین بار ایران نیز در فهرست کشورهای آن قرار گرفته است)، موقعیت رقابت‌پذیری اقتصاد ایران در مقایسه با جهان و کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا، یعنی حوزه مورد نظر در سند چشم‌انداز بیست‌ساله، مورد تحلیل قرار می‌گیرد و در ادامه با بررسی قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری ایران و مروری بر متغیرهای کلان مؤثر بر آن، راهکارهایی به منظور رشد رقابت‌پذیری ایران بیان می‌شود.

ادبیات موضوع

مروری بر نظریه‌های مزیت نشان می‌دهد که در خصوص عامل مزیت و برتری، صرف نظر از

طبقه‌بندی این نظریه‌ها به سنتی و مدرن، در دوره‌ای نسبت عوامل و در زمان دیگر، واقعیاتی مانند رقابت ناقص، مقیاس فعالیت‌های اقتصادی و فناوری در فضای تجارت و رقابت مورد توجه قرار گرفته است (حسینی، ۱۳۸۶: ۲۳۸).

در دیدگاه مکتب نئوکلاسیک، رقابت به عنوان نظریه ایستای رقابت، بیانگر موقعیت تعادلی است که در واقع، پایانی بر تلاش بنگاه‌ها برای تسلط بر بازار است. در این مکتب، میزان رقابت بر اساس تعداد بنگاه‌های مشابه و نه بر اساس رفتار رقابتی تعیین می‌شود. در حالی که مخالفان این نظریه معتقدند که این وضعیت اساساً درگیر هیچ رقابتی نیست. شومپیتر (۱۹۴۴) و هایک (۱۹۴۸) رقابت را فرایندی پویا می‌دانند که در آن روش‌های تولید و محصولات برتر معرفی می‌شوند. شومپیتر اصلاح "تخریب آفریننده" را به فرایند رقابت نسبت می‌دهد و معتقد است که رقابت در درون خود، نیروی محرکی به نام ابداع و نوآوری دارد. بنگاه‌ها از طریق نوآوری و ابداع می‌توانند هزینه‌های خود را کنترل کنند و به کیفیت بهتری دست یابند و بقای خود را در بلندمدت تضمین کنند (خدادادکاشی، ۱۳۸۸: ۳۰).

مایکل پورتر^۱ (۱۹۹۰) رشد مستمر و ماندگاری یک کشور را در صحنه جهانی، به توانایی آن کشور در ایجاد محیطی برای خلق مزیت رقابتی توسط بنگاه‌های داخلی مرتبط می‌داند و بر نقش دولت‌ها در ایجاد چنین محیطی تأکید می‌کند (پورتر، ۱۹۹۰: ۱۲۷).

مفهوم رقابت‌پذیری که در سیر تکامل نظریه‌های مزیت و به ویژه مزیت رقابتی قرار دارد، از جنبه‌های خرد و کلان قابل بررسی است. این مفهوم به لحاظ کلان در بعد اقتصاد ملی مطرح می‌شود، اما مفهوم خرد رقابت‌پذیری، گسترده‌تر از مفهوم کلان آن است و خصوصیات اساسی تولیدکنندگان در زمینه رقابت در سهم بازار، سود حاصل از تولید و صادرات را شامل می‌شود.

سنجش رقابت‌پذیری در سطح کلان را بنیاد مدیریت توسعه^۲ و مجمع جهانی اقتصاد^۳ مطرح کرده و رویکرد خرد در مفهوم رقابت‌پذیری را سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه^۴ مورد استفاده قرار داده است. هر کدام از سازمان‌های فوق، تعاریفی درباره رقابت‌پذیری بیان کرده و محاسباتی نیز بر اساس تعاریف انجام داده‌اند.

از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد، تعاریف ذیل برای رقابت‌پذیری بیان شده است:

«رقابت‌پذیری توانایی اقتصادی ملی در پایداری رشد یا حفظ استاندارد زندگی (درآمد سرانه)» یا

1. Micheal Porter
2. Institute of management Development(IMD)
3. World Economic Forum(WEF)
4. OECD

"توانایی یک کشور در به دست آوردن رشد پایدار تولید ناخالص داخلی سرانه" است (مجمع جهانی اقتصاد، ۲۰۱۰)

بنیاد مدیریت توسعه (IMD) در تعریفی بیان کرده است که «رقابت‌پذیری حوزه‌ای از اقتصاد دانایی است که به تحلیل عوامل و سیاست‌هایی می‌پردازد که شکل‌دهنده توان ملل در ایجاد و نگهداری محیط است و موجب ایجاد ارزش بیشتر در محیط کسب و کار و موفقیت بیشتر مردمش می‌شود» (بنیاد مدیریت توسعه، ۲۰۰۳).

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۱۹۹۶) معتقد است رقابت‌پذیری عبارت است از: «سطحی از تولید کالا و خدمات کشور که در شرایط بازار آزاد، بتواند تقاضای بازارهای جهانی را جذب کند و سطوح مختلف این تقاضا را برآورده کند و در عین حال، از این طریق درآمد واقعی شهروندان را در بلندمدت افزایش دهد». سازمان مذکور در تعریف دیگر بیان می‌کند: «رقابت‌پذیری درجه‌ای از وضعیت بازار باز است که یک کشور می‌تواند به تولید کالا و خدمات بپردازد، در حالی که رقبای خارجی را کنار خود حس می‌کند و همزمان می‌تواند درآمد واقعی داخلی خود را افزایش دهد». همان طور که ملاحظه می‌شود، در تعاریف بیان شده درباره رقابت‌پذیری با رویکرد خرید، بر بحث رقابت بین بنگاه‌های داخلی و خارجی برای کسب سهم بیشتر از بازار داخلی و خارجی تأکید شده است، در حالی که در تعاریف با رویکرد کلان، بر ایجاد محیط رقابتی تأکید می‌شود که در راستای تعریف بیان شده درباره مزیت رقابتی است.

خلق مزیت رقابتی در بنگاه‌های داخلی، بر اساس نگاه فرایندی به رقابت، به معنی معرفی روش‌ها و محصولات جدید، همراه با کاهش هزینه‌ها در تولید است و ارتقای بهره‌وری را دنبال می‌کند. کروگمن و سامرز^۱ (۱۹۸۸)، در این زمینه پیشرفت‌های فنی در تولید و سرمایه‌گذاری فزاینده را در منابع انسانی به منظور افزایش مستمر بهره‌وری، در دستیابی به رقابت‌پذیری بالا مؤثر می‌دانند و گروه مشاورین رقابت‌پذیری اروپا (۱۹۹۵) بر عناصر بهره‌وری، کارایی و سودآوری در رقابت‌پذیری تأکید می‌کنند.

تحلیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی (GCI)^۲

نهادهای بین‌المللی به منظور سنجش رقابت‌پذیری، به تدوین شاخص‌های پرداختند که از جمله مهم‌ترین آنها، شاخص‌هایی هستند که توسط مجمع جهانی اقتصاد WEF، بنیاد توسعه مدیریت IMD و سازمان همکاری اقتصاد و توسعه (OECD) مطرح شده است.

1. Krugman & Summers

2. Global competitiveness index

برخی از پژوهشگران، درباره رقابت‌پذیری در یک کشور یا گروهی از کشورها، بررسی‌هایی انجام داده‌اند که از آن جمله، می‌توان پژوهش‌های یولنجین، یولنجین و یونسل^۱ (۲۰۰۲)، کادرابکوا^۲ (۲۰۰۵) و باون و موس^۳ (۲۰۰۵) را بیان کرد. یولنجین و یونسل با ارائه هفت شاخص ترکیبی، به عنوان شاخص‌های اصلی، موقعیت رقابت‌پذیری کشورها را مورد بررسی قرار داده‌اند، اما پژوهش‌های کادرابکوا و باون و موس در راستای پژوهش‌ها و با اتکاء بر اطلاعات جمع‌آوری شده توسط کارشناسان مجمع جهانی اقتصاد است.

علاوه بر بکارگیری بسیاری از صاحب‌نظران از داده‌های مجمع جهانی اقتصاد، این شاخص‌ها توسط بسیاری از سازمان‌ها نیز به عنوان متغیر شناخته شده است. رعایت وزن هر یک از عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری، با عنایت به میزان توسعه کشورها، از ویژگی مهم این شاخص است.

در سال ۲۰۱۰، موقعیت رقابت‌پذیری ایران برای اولین بار با شاخص‌های مجمع جهانی اقتصاد مورد بررسی قرار گرفته است. در پژوهش حاضر، علاوه بر بررسی شاخص مذکور، موقعیت ایران در بین سایر کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (مطرح سند چشم‌انداز) بر اساس این شاخص تحلیل خواهد شد.

همان‌طور که در تعاریف مجمع جهانی اقتصاد درباره رقابت‌پذیری ملاحظه می‌شود، رشد پایدار و مستمر، عنصر اساسی رقابت‌پذیری محسوب شده است. در این شاخص، رقابت‌پذیری بر اساس مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی تعریف می‌شود که میزان بهره‌وری یک کشور را تعیین می‌کنند. به طوری که این میزان بهره‌وری، سطح پایداری از پیشرفت را برای اقتصاد ایجاد می‌کند. در واقع، سطوح بالای بهره‌وری، بیانگر نرخ بازدهی فزاینده در فعالیت‌های اقتصادی، و یکی از عوامل رشد اقتصادی است. به عبارت دیگر، هر چه رقابت‌پذیری بیشتر باشد، اقتصاد در میان‌مدت و بلندمدت رشد سریعی را خواهد داشت.

شاخص رقابت‌پذیری جهانی GCI که یک شاخص ترکیبی است، سه عامل را برای ارزیابی رقابت‌پذیری کشورها شامل می‌شود. اجزای شاخص مذکور عبارت‌اند از:

الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر منابع است)

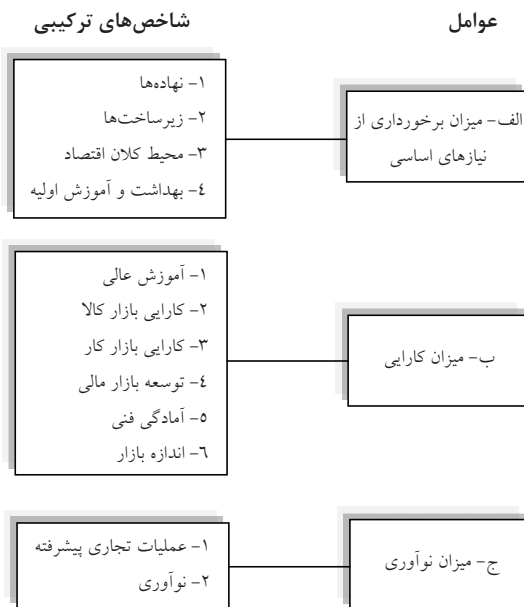
ب- میزان کارایی (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر کارایی است)

ج- میزان نوآوری (که اساس رقابت اقتصادهای مبتنی بر خلاقیت است)

1. Ulengin, Ulengin & Onsel
2. Kaderabkova
3. Bowen & Moesen

تفکیک شاخص GCI به سه عامل فوق، شباهت زیادی با پژوهش میر (۱۹۹۸) درباره طبقه‌بندی نظریه‌های مزیت بر اساس میزان رشد و توسعه‌یافتگی کشورها دارد. در واقع این شاخص بر اساس عوامل مؤثر در ایجاد مزیت که بر اساس میزان توسعه کشورها متفاوت است، تدوین شده است و از این لحاظ، با نظریه مزیت تطابق دارد.

مزیت ارائه شاخص رقابت‌پذیری بر اساس سه عامل مذکور، این است که بر اساس شاخص‌های مورد نظر، می‌توان اقتصاد نهاده‌محور و بهره‌ور محور را از هم تفکیک کرد و با توجه به رویکرد مورد نظر در سند چشم‌انداز بیست‌ساله درباره حرکت به سمت اقتصاد دانایی‌محور و بکارگیری کارای عوامل تولید، با دقت بیشتر به تحلیل و ارزیابی وضعیت رقابت‌پذیری پرداخت. هر کدام از عوامل فوق، از چند شاخص ترکیبی تشکیل شده‌اند. به طوری که ۱۲ شاخص GCI، شاخص رقابت‌پذیری ترکیبی را شامل می‌شود که در ذیل، به عنوان زیرمجموعه عوامل یادشده بیان می‌شوند.

نمودار (۱): عوامل و شاخص‌های ترکیبی رقابت‌پذیری

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱: ۹

شاخص‌های بیان شده در هر یک از اجزای شاخص رقابت‌پذیری، به طور یکسان بر رقابت‌پذیری مؤثر نیستند. از این رو، وزن‌های مورد استفاده برای شاخص‌ها، در یک کشور متفاوت از کشور دیگر است و به تفاوت در مراحل توسعه‌یافتگی وابسته است.

بر اساس نظریه‌های اقتصادی^۱، کشورهایی که در مراحل اولیه توسعه خود قرار دارند، بر اساس عامل اولیه، یعنی بر خورداری از نیازهای اساسی (منابع طبیعی و کارگران ساده) به ارتقای رقابت‌پذیری دست می‌یابند. بنگاه‌ها در فروش کالاهای اساسی با بهره‌وری و مزد کم رقابت می‌کنند و حفظ رقابت‌پذیری در این مرحله از توسعه، به عملکرد خوب دولت، نهادها^۲، ثبات کلان اقتصادی، زیرساخت‌ها و بهداشت و آموزش اولیه وابسته است. به عبارت دیگر، در این وضعیت درجه رقابت‌پذیری صرفاً بر اساس نظریه سنتی مزیت اندازه‌گیری می‌شود.

همراه با افزایش درجه رقابت‌پذیری کشورها، میزان بهره‌وری و دستمزد نیز همراه با توسعه کشور افزایش می‌یابد و کشورها به سمت مرحله‌ای از توسعه پیش می‌روند که مبتنی بر ارتقای کارایی است. در این مرحله، قدرت رقابت‌پذیری بر اساس آموزش عالی (شاخص ترکیبی ۵)، کارایی بازار کالا (شاخص ترکیبی ۶)، توسعه بازار مالی (شاخص ترکیبی ۸)، توانایی در انتفاع از فناوری‌های موجود (شاخص ترکیبی ۹) و بهره‌مندی از بازار بزرگ (شاخص ترکیبی ۱۰) سنجیده می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، عوامل مذکور، موجب ایجاد مزیت رقابتی می‌شوند و به نقش سیاست‌های دولت و تأثیر آنها بر عملکرد بنگاه‌ها می‌پردازد.

در نهایت، وقتی که کشورها به مرحله‌ای از توسعه دست می‌یابند که با شاخص‌های نوآوری مرتبط است، تغییرات اساسی در ظرفیت‌های بالقوه تولید جوامع و ابداع و نوآوری در شیوه تولید و سازمان‌ها در نتیجه تغییرات اساسی در ذخیره دانش پدید می‌آید^۳. در این مرحله افزایش دستمزدها و سطح

۱. بر اساس مراحل توسعه پورتر (۱۹۹۰) به نقل از گزارش WEF (۲۰۰۸:۳۶)

۲. در معرفی و شناخت نهاد، تعریف یکسانی که مورد توافق همه دانشمندان نهادگرا باشد، وجود ندارد و هر کس مطابق تفکر و سلیقه خود، تعریف جداگانه‌ای درباره نهاد بیان کرده است. برای مثال، به اعتقاد نورث، نهادها قوانین بازی در جامعه هستند یا به عبارتی قیود وضع شده از جانب نوع بشر هستند که روابط متقابل انسان‌ها را با یکدیگر شکل می‌دهند. در پژوهش حاضر، عوامل نهادی مرتبط با رقابت‌پذیری، بر اساس گزارش WEF (۲۰۱۰:۴) به طور خلاصه عبارت است از: قوانین و مقرراتی است که افراد، شرکت‌ها و دولت توسط آنها برای ایجاد ارزش‌ها تعامل دارند. این عوامل بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و سازماندهی تولید تأثیر می‌گذارند و تأثیر مهمی در توزیع منافع و هزینه‌های لازم برای توسعه کشور دارند. از این رو، این عوامل گسترده‌تر از چارچوب قوانین و مقررات تأثیر می‌پذیرند که نقش دولت در ایجاد کارایی در بازار، جلوگیری از فساد و انحراف، شفافیت و اعتمادسازی، استقلال نظام قضایی و غیره را شامل تسریع فرایند توسعه، مؤثر هستند. شاخص‌های جدول (۱) از شماره ۱.۱ تا ۱.۲۱ برای سنجش این موارد مطابق با تعریف فوق، تدوین شده است.

۳. تکامل تدریجی در نهادها (و در نتیجه حمایت از حق اختراع، حقوق مالکیت و نظام قضایی مناسب) محیطی را فراهم می‌کند که موجب رشد انگیزه اشخاص برای فعالیت‌های پژوهشی و نوآوری می‌شود و در نهایت، ذخیره دانش حاصل می‌شود که برای مراحل پیشرفته توسعه ضروری است (نورث (۱۳۷۹)، ص ۲۱۴-۱۸۳).

استاندارد زندگی فقط با توانایی این کشورها در تولید کالاهای جدید و منحصر به فرد حاصل می‌شود و شرکت‌ها به منظور افزایش رقابت‌پذیری، باید به تولید کالای جدید و متفاوت با بکارگیری فرایندهای پیچیده (شاخص ترکیبی ۱۱) و از طریق نوآوری (شاخص ترکیبی ۱۲) اقدام کنند.

شاخص GCI مراحل توسعه کشورها را بر اساس وزن‌های داده شده به عوامل سه‌گانه در نظر می‌گیرد، به طوری که عامل اول، مربوط به نیازهای اساسی برای کشورهایی است که در مرحله اولیه توسعه خود قرار دارند. این عامل در کشورهای مذکور، از وزن بیشتری برخوردار است، ولی در کشورهای توسعه‌یافته، وزن کمی دارد.

هر کدام از عوامل مذکور، از یک مجموعه زیرشاخص حاصل می‌شوند که در جدول (۱) بیان شده است. در محاسبه این زیرشاخص‌ها، از معیارهای کیفی و کمی استفاده شده است. اندازه‌گیری شاخص‌های کیفی، بر اساس مقیاس فاصله‌ای است و دامنه ۱ تا ۷ را شامل می‌شود.

جدول (۱): زیر شاخص‌ها، شاخص‌های ترکیبی و عوامل شاخص رقابت‌پذیری جهانی

برخوردراری از نوآوری		برخوردراری از کارایی		برخوردراری از نیازهای اساسی	
عملیات تجاری	11	آموزش و تحصیلات تکمیلی	5	نهاده‌ها	1
میزان عرضه‌کنندگان داخلی	11.1	نرخ ثبت‌نام آموزش متوسطه	5.1	حق مالکیت	1.1
کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی	11.2	کیفیت نظام آموزشی	5.2	حمایت از مالکیت معنوی	1.2
مزایای ناشی از تمرکز جغرافیایی فعالیت‌ها	11.3	نرخ ثبت‌نام دانشگاه	5.3	انحراف منابع عمومی	1.3
مزیت رقابت	11.4	کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی	5.4	اعتماد عمومی به سیاستمداران	1.4
پهنای زنجیره ارزش (در صادرات)	11.5	کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت	5.5	فساد مالی	1.5
مدیریت بر توزیع بین‌المللی	11.6	دسترسی به اینترنت در مدارس	5.6	استقلال قضایی	1.6
پیشرفته بودن فرایند تولید	11.7	دسترسی محلی به پژوهش‌ها و خدمات آموزشی	5.7	تبعیض در تصمیم‌های اداری	1.7
وسعت بازاریابی	11.8	میزان آموزش کارمندان	5.8	هزینه بیهوده دولتی	1.8
تمایل به تفویض اختیار در مدیران	11.9	کارایی بازار کالا	6	فشار ناشی از مقررات دولتی	1.9
نوآوری	12	درجه رقابت داخلی	6.1	کارایی قانون در رفع مشاجره‌ها	1.10
ظرفیت نوآوری	12.1	میزان نفوذ بازار	6.2	کارایی چارچوب قانون در مقررات چالش برانگیز	1.11
کیفیت نهادهای پژوهشی	12.2	اثر گذاری سیاست‌های ضدانحصاری	6.3	شفافیت سیاست‌های دولتی	1.12
شرکت‌ها D&R هزینه‌های	12.3	گستره و اثرگذاری مالیات‌ها	6.4	هزینه‌های ناشی از تروریسم	1.13
همکاری دانشگاه و صنعت	12.4	نرخ مالیات	6.5	هزینه‌های ناشی از خشونت	1.14
دسترسی بدنه دولت به تولیدات پیشرفته	12.5	میزان فرایندهای لازم برای شروع یک فعالیت	6.6	جنایت‌های سازماندهی شده	1.15
دسترسی به مهندسان و دانشمندان	12.6	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	6.7	میزان اعتماد به خدمات امنیت	1.16
سرانه حق اختراع	12.7	هزینه‌های اعمال سیاست‌های کشاورزی	6.8	رفتار اخلاقی بنگاه‌ها	1.17
		میزان موانع تجاری	6.9	توان گزارش‌دهی	1.18
		تعرفه‌های تجاری	6.10	کارایی مدیران شرکت‌ها	1.19
		میزان مالکیت خارجی	6.11	حمایت از منافع سهامداران کوچک	1.20
		اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی	6.12	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران	1.21
		میزان بورورکراسی گمرکی	6.13	زیرساخت‌ها	2
		درجه تشخیص مشتریان	6.14	کیفیت کلی زیرساخت‌ها	2.1
		اغوای خریدار	6.15	کیفیت جاده‌ها	2.2
		کارایی بازار کار	7	کیفیت راه‌آهن	2.3
		رابطه کارگر و کارفرما	7.1	کیفیت بنادر	2.4
		انعطاف دستمزدها	7.2	کیفیت ناوگان هوایی	2.5

ادامه جدول (۱): زیر شاخص‌ها، شاخص‌های ترکیبی و عوامل شاخص رقابت‌پذیری جهانی

کیفیت ناوگان هوایی	2.5	کیفیت ناوگان هوایی	7.2	انعطاف دستمزدها
کیلومتر صندل در حمل و نقل هوایی	2.6	کیفیت عرضه برق	7.3	میزان مشکل بودن استخدام
خط تلفن ثابت	2.7	مشارکتین تلفن همراه	7.4	رویه‌های استخدام و اخراج کارگر
مشارکتین تلفن همراه	2.8	اقتصاد کلان	7.5	هزینه‌های بیکاری
اقتصاد کلان	2.9	تراز بودجه دولتی	7.6	پرداخت و بهره‌وری
تراز بودجه دولتی	3	نرخ پس‌انداز ملی	7.7	اتکاء به میریت حرفه‌ای
نرخ پس‌انداز ملی	3.1	تورم	7.8	فرار مغزها
تورم	3.2	حاشیه بهره	7.9	مشارکت زنان به عنوان نیروی کار
حاشیه بهره	3.3	بدهی دولت	8	توسعه بازار مالی
بدهی دولت	3.4	رتبه اعتباری کشور	8.1	دسترسی به خدمات مالی
رتبه اعتباری کشور	3.5	بهداشت و آموزش اولیه	8.2	توانایی مدیریت خدمات مالی
بهداشت و آموزش اولیه	3.6	هزینه‌های ناشی از بیماری مالاریا	8.3	تأمین مالی از طریق سهام داخلی
هزینه‌های ناشی از بیماری مالاریا	4	میزان شیوع بیماری مالاریا	8.4	سهولت دسترسی به وام
میزان شیوع بیماری مالاریا	4.1	هزینه‌های ناشی از بیماری سل	8.5	دسترسی به سرمایه‌های پرخطر
هزینه‌های ناشی از بیماری سل	4.2	میزان شیوع بیماری سل	8.6	محدودیت‌های جریان سرمایه
میزان شیوع بیماری سل	4.3	هزینه‌های ناشی از بیماری ایدز	8.7	استقلال و قدرت بانک‌ها
هزینه‌های ناشی از بیماری ایدز	4.4	میزان شیوع بیماری ایدز	8.8	تنظیم معاملات اوراق بهادار
میزان شیوع بیماری ایدز	4.5	مرگ و میر کودکان	8.9	مشروع بودن قانون
مرگ و میر کودکان	4.6	امید به زندگی	9	آمادگی فناوری
امید به زندگی	4.7	کیفیت آموزش ابتدایی	9.1	دسترسی به فناوری روز
کیفیت آموزش ابتدایی	4.8	نرخ ثبت‌نام آموزش ابتدایی	9.2	جذب فناوری در سطح بنگاه
نرخ ثبت‌نام آموزش ابتدایی	4.9	پهنای باند اینترنت	9.3	سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری
پهنای باند اینترنت	4.10	پرداخت پراس اشتراک اینترنت	9.4	کاربران اینترنتی
پرداخت پراس اشتراک اینترنت	9.5	اندازه بازار	9.6	اندازه بازار داخلی
اندازه بازار	10	اندازه بازار خارجی	10.1	اندازه بازار خارجی
اندازه بازار داخلی	10.1		10.2	
اندازه بازار خارجی	10.2			

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

موقعیت رقابت‌پذیری ایران بر اساس شاخص GCI

در گزارش رقابت‌پذیری جهانی، موقعیت رقابت‌پذیری ۱۳۹ کشور جهان بر اساس شاخص‌های مذکور در بخش قبلی بیان شده است. همان طور که قبلاً بیان شد، ایران جزء کشورهای است که در سال ۲۰۱۰ در فهرست کشورهای گزارش مذکور قرار گرفته است. علاوه بر ایران، شاخص رقابت‌پذیری بسیاری از کشورهای منطقه نیز در این گزارش بیان شده است. همین کار، فرصتی مناسبی را به وجود می‌آورد که با توجه به تأکیدهای انجام شده در سند چشم‌انداز برای اقتصاد ایران درباره وضعیت کسب جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری، موقعیت اقتصاد ایران نه تنها در بین کشورهای جهان، بلکه در میان کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا قابل بررسی باشد.

در جدول (۲)، رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا بر اساس شاخص GCI و به تفکیک عوامل سه‌گانه بیان شده است. همان طور که در جدول مشاهده می‌شود، ایران در بین ۱۳۹ کشور جهان، رتبه ۶۹ را دارد و در بین ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا، رتبه ۱۰ را کسب کرده است.

کشور قطر با رتبه ۱۷ در دنیا، رتبه نخست را در جدول (۲) دارد و کشور پاکستان با رتبه ۱۲۳ در دنیا، آخرین کشور در این جدول است. به منظور دقت بیشتر، در جدول (۳) شاخص GCI به تفکیک عوامل سه‌گانه (برخورداری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری) بیان شده است. نکته حائز اهمیت در جدول مذکور، رتبه ۹ ایران در عامل نیازهای اساسی و رتبه ۱۳ در حوزه کارایی و نوآوری است. رتبه‌های مذکور نشان می‌دهد که رقابت‌پذیری ایران، در خصوص برخورداری از منابع طبیعی، زیرساخت‌ها، نهادها، بهداشت و آموزش اولیه حاصل شده است و شاخص‌های مرتبط با کارایی و نوآوری، در سطح پایین قرار دارند که بیانگر عدم استفاده صحیح از منابع و عوامل تولید است. نگاهی به جایگاه ترکیه نیز نشان می‌دهد که با وجود درجه کم برخورداری از نیازهای اساسی، کشور مذکور توانسته است با استفاده صحیح از منابع خود و ارتقای کارایی، رتبه رقابت‌پذیری بالاتری را نسبت به ایران کسب کند. وضعیت کشوریهایی مانند لبنان و پاکستان نیز کمابیش مشابه ترکیه بوده است.

به طوری که رتبه کشورهای مذکور در عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کم و در دو عامل دیگر، یعنی کارایی و نوآوری بالا است. وضعیت کشورهایمانند سوریه و تاجیکستان نیز مشابه با ایران بوده است.

بر اساس تعاریف بیان شده درباره مزیت و طبقه‌بندی آنها، بالا بودن امتیاز عامل نوآوری به امتیاز

عوامل حوزه کارایی و نیازهای اساسی در هر کشوری به منزله توانایی آن کشور در ایجاد مزیت رقابتی و استفاده مطلوب از زیرساخت‌ها و نهادهای موجود است. نگاهی به شاخص‌های کارایی که در قسمت قبل بیان شد، نشان می‌دهد که در شاخص‌های مذکور به سیاست‌های مناسب در زمینه بازار کار، کالا و سرمایه توجه شده است. به عبارت دیگر، مطلوب بودن درجه کارایی در موفقیت سیاست‌های مذکور و ایجاد فضای مناسب به منظور تشویق بنگاه‌ها برای فعالیت و تولید حاصل می‌شود. بر این اساس، به منظور بررسی بیشتر درباره میزان استفاده کارا از منابع موجود که در عامل نیازهای اساسی جلوه می‌کند، در جدول (۴) دو نسبت ۱- مجموع امتیاز کسب شده در عامل کارایی و نوآوری بر امتیاز کسب شده در عامل نیازها، ۲- امتیاز نوآوری بر امتیاز کارایی برای هر کشور محاسبه و نسبت به کشورهای مورد بررسی، نرمال و بیان شده است. همان طور که ملاحظه می‌شود، رتبه ایران بر اساس هر دو نسبت کم بوده و کشورهای پاکستان، مصر، ترکیه و عربستان در نسبت اول و پاکستان، تاجیکستان، مصر، عربستان، قطر، امارات متحده عربی در نسبت دوم دارای وضعیت بهتری است.

در جدول (۵)، رتبه‌بندی کشورهای منطقه بر اساس شاخص‌های ترکیبی عامل نیازهای اساسی بیان شده است که نهادها، زیرساخت‌ها، ثبات محیط کلان اقتصادی و بهداشت و آموزش اولیه را شامل می‌شود. همان طور که در جدول مشاهده می‌شود، رتبه ایران در شاخص‌های مذکور به ترتیب ۱۲، ۱۰، ۹، ۵ است. لیکن نکته حائز اهمیت در خصوص این شاخص‌ها میزان همبستگی آنها با محور کارایی است. برای این منظور ماتریس ضرایب همبستگی بین عناصر عامل نیازهای اساسی و کارایی و نوآوری در جدول (۶) بیان شده است. همان طور که ملاحظه می‌شود، شاخص ترکیبی آموزش و بهداشت اولیه ارتباط کمی با دو عامل یادشده دارد، اما سه شاخص ترکیبی دیگر و به ویژه شاخص ترکیبی زیرساخت‌ها با عامل کارایی و شاخص ترکیبی نهادها با عامل نوآوری همبستگی بالایی دارند. این یافته به پرسش ما درباره اینکه چرا ایران با وجود برخورداری فراوان از نیازها، در عامل کارایی و نوآوری ضعیف است، پاسخ می‌دهد، زیرا ایران از آن قسمت از عامل نیازهای اساسی (آموزش و بهداشت اولیه) برخوردار است که ارتباط ضعیفی با عامل کارایی و نوآوری دارند.

موضوع دیگر، ارتباط قوی بین عامل کارایی و نوآوری است (با ضریب همبستگی ۹۲٪) که نشان می‌دهد نوآوری حاصل ارتقای کارایی است. به همین دلیل، می‌توان گفت که کم بودن امتیاز کارایی در ایران، موجب کاهش امتیاز در نوآوری نیز شده است.

جدول (۲): رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری در دنیا و در منطقه بر اساس شاخص GCI در سال ۲۰۱۰

رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور
1	17	5.1	قطر
2	21	4.95	عربستان سعودی
3	25	4.89	امارات متحده عربی
4	34	4.61	عمان
5	35	4.59	کویت
6	37	5.54	بحرین
7	57	4.29	آذربایجان
8	61	4.25	ترکیه
9	65	4.21	اردن
10	69	4.14	ایران
11	72	4.12	قزاقستان
12	81	4	مصر
13	92	3.89	لبنان
14	97	3.78	سوریه
15	98	3.76	ارمنستان
16	116	3.53	تاجیکستان
17	121	3.49	قبرقیزستان
18	123	3.48	پاکستان

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۳): رتبه و امتیاز رقابت‌پذیری در دنیا و در منطقه به تفکیک عوامل سه‌گانه در سال ۲۰۱۰

نوآوری				کارایی				نیازهای اساسی			
رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور
1	23	4.48	قطر	1	21	4.82	امارات متحده عربی	1	8	5.82	امارات متحده عربی
2	26	4.41	عربستان سعودی	2	26	4.68	قطر	2	13	5.73	قطر
3	27	4.37	امارات متحده عربی	3	27	4.67	عربستان سعودی	3	21	5.48	بحرین
4	47	3.87	عمان	4	33	4.54	بحرین	4	24	5.41	عمان
5	55	3.67	بحرین	5	48	4.3	عمان	5	28	5.32	عربستان سعودی
6	57	3.63	ترکیه	6	55	4.18	ترکیه	6	36	5.16	کویت
7	60	3.57	کویت	7	68	4.03	کویت	7	57	4.67	اردن
8	65	3.5	اردن	8	70	4	لبنان	8	58	4.67	آذربایجان
9	66	3.5	آذربایجان	9	71	4	قزاقستان	9	63	4.58	ایران
10	68	3.48	مصر	10	73	3.98	اردن	10	68	4.49	ترکیه

ادامه جدول (۳): رتبه و امتیاز رقابت پذیری در دنیا و در منطقه به تفکیک عوامل سه‌گانه در سال ۲۰۱۰

نیازهای اساسی				کارایی				نوآوری			
کشور	امتیاز	رتبه در جهان	رتبه در منطقه	کشور	امتیاز	رتبه در جهان	رتبه در منطقه	کشور	امتیاز	رتبه در جهان	رتبه در منطقه
ترکیه	4.49	68	10	اردن	3.98	73	10	مصر	3.48	68	10
قزاقستان	4.48	69	11	آذربایجان	3.97	75	11	لبنان	3.41	74	11
سوریه	4.28	83	12	مصر	3.85	82	12	پاکستان	3.38	76	12
مصر	4.19	89	13	ایران	3.76	90	13	ایران	3.34	82	13
ارمنستان	4.14	94	14	پاکستان	3.66	95	14	قزاقستان	3.14	102	14
لبنان	3.87	106	15	ارمنستان	3.51	106	15	ارمنستان	2.98	114	15
تاجیکستان	3.74	112	16	قبرقیزستان	3.44	111	16	سوریه	2.97	115	16
قبرقیزستان	3.59	120	17	سوریه	3.38	117	17	تاجیکستان	2.96	118	17
پاکستان	3.39	132	18	تاجیکستان	3.25	123	18	قبرقیزستان	2.58	137	22

منبع: گزارش رقابت پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۴): نسبت امتیاز در عوامل سه‌گانه رقابت پذیری

کشور	نسب مجموع امتیاز کارایی و نوآوری به امتیاز برخورداری	نسب امتیاز نوآوری به امتیاز کارایی
امارات متحده عربی	-0.4	0.6
قطر	-0.3	1.5
بحرین	-0.9	-1.3
عمان	-0.9	0.4
عربستان سعودی	0.4	1.3
کویت	-1.1	0.2
اردن	-0.3	0.1
آذربایجان	-0.3	0.1
ایران	-0.6	0.2
ترکیه	0.6	-0.1
قزاقستان	-0.3	-1.7
سوریه	-1.0	0.0
مصر	0.7	0.5
ارمنستان	-0.5	-0.5
لبنان	1.8	-0.5
تاجیکستان	0.1	0.7
قبرقیزستان	0.2	-2.4
پاکستان	2.8	0.9

جدول (۵): رتبه‌بندی کشورهای منطقه بر اساس شاخص‌های ترکیبی عامل برخورداری از نیازها

بهداشت و آموزش اولیه			ثبات کلان اقتصادی			زیرساخت‌ها			نهاده‌ها		
رتبه در منطقه	کشور	امتیاز	رتبه در منطقه	کشور	امتیاز	رتبه در منطقه	کشور	امتیاز	رتبه در منطقه	کشور	امتیاز
1	قطر	6.43	1	کویت	6.42	1	امارات متحده عربی	6.26	1	قطر	5.55
2	بحرین	6.17	2	عمان	6.11	2	قطر	5.24	2	عمان	5.37
3	امارات متحده عربی	6.14	3	قطر	5.71	3	بحرین	5.08	3	امارات متحده عربی	5.25
4	لبنان	6.08	4	بحرین	5.65	4	عربستان صعودی	5.07	4	عربستان صعودی	5.22
5	ایران	5.89	5	امارات متحده عربی	5.65	5	عمان	4.94	5	بحرین	5.02
6	سوریه	5.74	6	آذربایجان	5.62	6	ترکیه	4.21	6	اردن	4.64
7	اردن	5.73	7	عربستان صعودی	5.35	7	کویت	4.11	7	کویت	4.45
8	کویت	5.68	8	قزاقستان	5.27	8	اردن	4.11	8	مصر	4.03
9	ترکیه	5.65	9	ایران	4.69	9	مصر	3.97	9	آذربایجان	3.86
10	عربستان صعودی	5.64	10	سوریه	4.75	10	ایران	3.75	10	تاجیکستان	3.76
11	آذربایجان	5.5	11	ترکیه	4.47	11	آذربایجان	3.69	11	سوریه	3.76
12	قزاقستان	5.48	12	ارمنستان	4.23	12	قزاقستان	3.57	12	ایران	3.74
13	مصر	5.42	13	اردن	4.19	13	ارمنستان	3.46	13	ترکیه	3.61
14	ارمنستان	5.37	14	قیرقیزستان	3.66	14	سوریه	2.88	14	قزاقستان	3.58
15	تاجیکستان	5.32	15	لبنان	3.58	15	پاکستان	2.75	15	ارمنستان	3.5
16	عمان	5.22	16	مصر	3.35	16	تاجیکستان	2.63	16	پاکستان	3.34
17	قیرقیزستان	5.21	17	تاجیکستان	3.25	17	لبنان	2.47	17	لبنان	3.33
18	پاکستان	4.27	18	پاکستان	3.19	18	قیرقیزستان	2.47	18	قیرقیزستان	3.01

منبع: گزارش رقابت‌پذیری جهانی، ۲۰۱۰-۲۰۱۱

جدول (۶): ضرایب همبستگی بین شاخص‌های ترکیبی عامل نیازهای اساسی و کارایی و نوآوری

نوآوری	کارایی	بهداشت و آموزش اولیه	ثبات محیط کلان اقتصادی	زیرساخت‌ها	نهادها	ماتریس همبستگی
0.82	0.79	0.49	0.69	0.89	1.00	نهادها
0.79	0.84	0.51	0.70	1.00	0.89	زیرساخت‌ها
0.69	0.78	0.46	1.00	0.70	0.69	ثبات محیط کلان اقتصادی
0.38	0.50	1.00	0.46	0.51	0.49	بهداشت و آموزش اولیه
0.92	1.00	0.50	0.78	0.84	0.79	کارایی
1	0.92	0.38	0.69	0.79	0.82	نوآوری

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی قوت‌ها و ضعف‌های کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و ایران در رقابت‌پذیری

نگاهی به اجزای تشکیل‌دهنده شاخص رقابت‌پذیری جهانی که ۱۲۱ زیرشاخص را مطابق جدول (۱) شامل می‌شود، می‌تواند ضعف‌ها و قوت‌های رقابت‌پذیری کشورهای مورد بررسی را به طور دقیق‌تر روشن کند. رتبه هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص رقابت‌پذیری، به پیوست در جدول (۹) بیان شده است. جدول (۷) که بر اساس نتایج جدول (۹) است، ضعف‌های مورد اشتراک بین کشورهای مورد بررسی را بیان می‌کند. ضعف‌های مورد اشتراک با این تعریف که اکثر کشورها (بیش از ۹ مورد از آنها) رتبه بالای ۱۰۰ در زیرشاخص‌های مورد نظر را دارند، مورد توجه قرار گرفته است. به همین ترتیب، در جدول (۸) که بر اساس نتایج جدول (۹) تدوین شده، قوت‌های رقابت‌پذیری بیان شده است. در جدول مذکور، قوت‌های مورد اشتراک، آن دسته از زیرشاخص‌ها را شامل می‌شوند که اکثر کشورهای مورد بررسی در آنها، رتبه بالای ۵۰ در بین ۱۳۹ کشور جهان دارند. همان‌طور که در جدول (۸) و (۷) مشاهده می‌شود، ضعف‌های کشورهای منطقه، در زمینه "کارایی مدیران شرکت‌ها"، "فساد مالی"، "کیفیت راه‌آهن" و "تورم" در عامل برخورداری از نیازهای اساسی است و قوت‌ها در این زمینه، "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "هزینه‌های ناشی از خشونت"، "ناوگان هوایی"، "نرخ پس‌انداز"، "حاشیه بهره" و "میزان شیوع بیماری ایدز" هستند. همچنین ضعف‌ها

در عامل کارایی، "میزان آموزش کارمندان" و "کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت"، "مشارکت زنان" و "هزینه‌های بیکاری"، "دسترسی به خدمات مالی" و "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری" و "قوت‌ها" در این زمینه، "زمان لازم برای شروع یک فعالیت"، "انعطاف دستمزدها" و "مشکل بودن استخدام‌ها" است.

در زمینه نوآوری "کیفیت عرضه‌کنندگان"، "کیفیت نهاده‌های پژوهشی"، "هزینه‌های پژوهش و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت" به عنوان ضعف‌ها و "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" قوت‌های مورد اشتراک کشورها است.

ستون آخر، جدول‌های (۷) و (۸) درباره ضعف‌ها و قوت‌های رقابت‌پذیری در ایران است، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در شاخص ترکیبی "نهاده‌ها" از عامل "برخوردااری از نیازها"، بسیاری از زیرشاخص‌ها از جمله حمایت از "مالکیت معنوی"، "شفافیت سیاست‌گذاران"، "هزینه‌های ناشی از تروریسم"، "هزینه‌های ناشی از خشونت"، "جنایت‌های سازماندهی شده"، "کارایی مدیران شرکت‌ها" به عنوان نقاط ضعف قابل بیان هستند، اما نکته جالب توجه در خصوص برخی از زیرشاخص‌هایی است که در سایر کشورهای مورد بررسی، به عنوان قوت بیان شده است. "هزینه‌های ناشی از خشونت" و "جنایت‌های سازماندهی شده" از این قبیل شاخص‌ها هستند. "کیفیت ناوگان هوایی" و "تورم" از ضعف‌های دیگر رقابت‌پذیری ایران در زمینه برخورداری از نیازهای اساسی هستند.

همان‌طور که قبلاً بیان شد، ایران به لحاظ عامل کارایی، رتبه پایینی دارد و کم بودن رتبه ایران در بسیاری از زیرشاخص‌های عامل کارایی نیز بر این موضوع تأکید دارد. از مهم‌ترین آنها که تا حدودی بر بقیه زیرشاخص‌ها نیز تأثیر می‌گذارند، "میزان رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدودیت‌های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف‌پذیری دستمزدها"، "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری"، "کیفیت عرضه‌گندگان داخلی"، "مزیت رقابت" و "هزینه‌های R&D شرکت‌ها" هستند. قوت‌های بحث رقابت‌پذیری در ایران نیز "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "تبعیض در تصمیم‌های اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس‌انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین‌المللی"، "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" هستند.

جدول (۷): جنبه‌های ضعیف رقابت پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

عوامل	شاخص‌های ترکیبی	ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری مورد اشتراک هجده کشور منطقه جنوب غرب آسیا	ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری در ایران
الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی	۱- نهاده‌ها	"کارایی مدیران شرکت‌ها" و "فساد مالی"	حمایت از مالکیت معنوی، کارایی چارچوب قانون در مقررات چالش‌برانگیز، شفافیت سیاست‌گذاران، هزینه‌های ناشی از تروریسم، هزینه‌های ناشی از خشونت، جنایت‌های سازماندهی شده، توان ارزیابی استانداردها، کارایی مدیران شرکت‌ها، قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران
	۲- زیرساخت‌ها	"کیفیت راه‌آهن"	کیفیت ناوگان هوایی
	۳- محیط کلان اقتصاد	"تورم"	تورم
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	"هزینه‌های ناشی از شیوع بیماری مالاریا و درجه شیوع آن"	
ب- میزان کارایی	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی	"میزان آموزش کارمندان" و "کیفیت مدارس مدیریت و بازرگانی"	نرخ ثبت‌نام دانشگاه، دسترسی به اینترنت در مدارس، میزان آموزش کارمندان
	۲- کارایی بازار کالا		درجه رقابت داخلی، میزان موانع تجاری، تعرفه‌های تجاری، میزان مالکیت خارجی، اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی، میزان بوروکراسی گمرکی، درجه تشخیص مشتریان
	۳- کارایی بازار کار	"مشارکت زنان" و "هزینه‌های بیکاری"	رابطه کارگر و کارفرما، انعطاف دستمزدها، هزینه‌های بیکاری، پرداخت و بهره‌وری، اتکاء به میریت حرفه‌ای، فرار مغزها، مشارکت زنان
	۴- توسعه بازار مالی	"دسترسی به خدمات مالی"	دسترسی به خدمات مالی، اطمینان از عرضه خدمات مالی در قیمت‌های متعارف، سهولت دسترسی به وام، دسترسی به سرمایه‌های پرخطر، محدودیت‌های جریان سرمایه، استقلال و قدرت بانک‌ها
	۵- آمادگی فناوری	"سرمایه‌های خارجی انتقال فناوری و"	دسترسی به فناوری روز، جذب فناوری در سطح بنگاه، سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری، پهنای باند اینترنت
	۶- اندازه بازار		
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته	"کیفیت عرضه‌کنندگان"	کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی، مزیت رقابت، وسعت بازاریابی، تمایل به تفویض اختیار در مدیران
	۲- نوآوری	"کیفیت نهاده‌های پژوهشی"، "هزینه‌های پژوهش و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت"	هزینه‌های D&R شرکت‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول (۸): قوت‌های رقابت‌پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

عوامل	شاخص‌های ترکیبی	نقاط قوت رقابت‌پذیری مورد اشتراک ۱۸ کشور	قوت‌های رقابت‌پذیری در ایران
الف- میزان برخورداری از نیازهای اساسی	۱- نهاده‌ها	اعتماد عمومی به سیاستمداران و هزینه‌های ناشی از خشونت	اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیم‌های اداری
	۲- زیرساخت‌ها	ناوگان هوایی	خط تلفن ثابت
	۳- محیط کلان اقتصاد	نرخ پس‌انداز و حاشیه بهره	تراز بودجه دولتی، نرخ پس‌انداز ملی، حاشیه بهره، بدهی دولت
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	درجه شیوع بیماری ایدز	نرخ ثبت‌نام آموزش ابتدایی، درجه شیوع بیماری سل
ب- میزان کارایی	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی		کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی
	۲- کارایی بازار کالا	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	زمان لازم برای شروع یک فعالیت
	۳- کارایی بازار کار	انعطاف دستمزدها و مشکل بودن استخدام	
	۴- توسعه بازار مالی		
	۵- آمادگی فنی		
	۶- اندازه بازار		اندازه بازار داخلی و خارجی
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته		کنترل بر توزیع بین‌المللی
	۲- نوآوری	دسترس به مهندسان و دانشمندان	دسترس به مهندسان و دانشمندان

منبع: یافته‌های پژوهش

بررسی و بیان راهکارهایی برای ارتقای رقابت‌پذیری ایران

همان‌طور که در بخش‌های قبلی بر اساس جدول‌های (۳) و (۴) بیان شد، رتبه کم رقابت‌پذیری در ایران بیشتر با عوامل کارایی و نوآوری مربوط است. همچنین عامل کارایی و نوآوری، تحت تأثیر شاخص‌هایی از عامل نیازهای اساسی است که ایران در شاخص‌های مذکور از رتبه و امتیاز کمتری برخوردار است. عوامل نهادی و زیرساخت‌ها، از این قبیل شاخص‌ها هستند. همان‌طور که در جدول‌های (۷) و (۸) نیز مشاهده می‌شود، ابعاد ضعیف رقابت‌پذیری در ایران، نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی، بیشتر در حوزه شاخص ترکیبی نهادها و عامل کارایی است.

در بخش گذشته، شاخص رقابت‌پذیری جهانی، به تفکیک ۱۲۱ زیرشاخص، برای هجده کشور منطقه و از جمله ایران بررسی شد و قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری، برای کشورهای منطقه و ایران مشخص گردید. زیرشاخص‌های بیان شده در جدول‌های (۷) و (۸) نشان می‌دهند که بسیاری از

شاخص‌هایی که مجمع جهانی اقتصاد تعیین کرده است، از یک جنس و در یک سطح نیستند و گاهی به یکدیگر وابسته هستند. همچنین در حالی که بسیاری از آنها با اجرای سیاست‌ها مرتبط هستند، برخی از این زیرشاخص‌ها، اصلاح قوانین و سیاست‌ها را یادآور می‌شوند. برای مثال، زیرشاخص "تورم" و زیرشاخص "در دسترس بودن اینترنت برای مدارس" از یک سطح نیستند و اصلاح آنها به لحاظ کمی، آثار کاملاً متفاوتی را بر رقابت‌پذیری خواهد گذاشت یا زیرشاخص‌های "درجه رقابت داخلی" و "موانع تجاری"، علت و معلول هم هستند، به طوری که رفع موانع تجاری، بر افزایش میزان رقابت نیز تأثیر می‌گذارد. از این رو، بررسی زیرشاخص‌ها، شاخص رقابت‌پذیری جهانی و تأکید بر قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری، بدون توجه به پژوهش‌های انجام شده درباره عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری در سطح کلان، موجب بیان راهکارهایی متضاد می‌گردد، از این رو، در این قسمت، ابتدا عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری از دیدگاه کلان مورد بررسی قرار می‌گیرند.

در خصوص متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری در ایران، پژوهش‌های متعددی انجام شده است^۱ که بر اساس این پژوهش‌ها، در مجموع عوامل کلان را که آثار بیشتری بر قدرت رقابتی بنگاه دارند، می‌توان در چهارگروه زیر قرار داد:

الف- مؤلفه‌های حوزه سیاست‌های ارزی، پولی، مالی و بیمه‌ای

مؤلفه‌های این حوزه، نرخ ارز، نرخ سود بانکی، مالیات، یارانه‌ها، وضعیت بازار سرمایه و تورم را شامل می‌شود.

ب- مؤلفه‌های مبتنی بر نوآوری و فناوری، منابع R&D

مؤلفه‌های این حوزه، استقرار نظام نوآوری، خوشه‌های تولیدی و خدماتی، مخارج مالی دولت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هستند.

ج- مؤلفه‌های نهادی با تأکید بر قوانین

مؤلفه‌های این حوزه، قوانین تسهیل‌کننده فعالیت بخش خصوصی، قوانین مرتبط با ICT، قانون تجارت، قاچاق و فساد را شامل می‌شوند.

د- مؤلفه‌های حوزه تجارت بین‌الملل

مؤلفه‌های این حوزه، عضویت در موافقت‌نامه‌های تجاری منطقه‌ای، عضویت در سازمان جهانی تجارت، داشتن سهم مناسب از بازار جهانی محصولات عمده و سیاست تجاری را می‌شود. نگاهی به قوت و ضعف رقابت‌پذیری در عامل بر خورداری از نیازهای اساسی در جدول (۷) و (۸) و

۱. پژوهش‌های فقیه نصیری (۱۳۸۵)، باستانی و رضایی (۱۳۸۶) و باستانی (۱۳۸۷) از این قبیل هستند.

متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری، اصلاح و استفاده از ظرفیت موجود در قوانین، به منظور حمایت از مالکیت معنوی و افزایش کارایی در قوانین را خاطر نشان می‌کند. همچنین در این زمینه، توجه سیاست‌گذاران به آثار تورمی سیاست‌ها و مهار نوسان‌های آن مورد تأکید است. تخصیص منابع به برخی از زیرساخت‌ها، از جمله ناوگان هوایی و صنعت ارتباطات و اطلاعات نیز می‌تواند در توزیع کالا و خدمات و دسترسی به بازارهای غیرمحملی مفید و در رقابت‌پذیری مؤثر باشد. این موارد در طبقه‌بندی پارامترهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری نیز به وضوح وجود دارد، لیکن همان طور که در بخش قبلی مشاهده گردید، بسیاری از کشورهای مورد بررسی نیز در موارد مذکور ضعف دارند.

در عامل کارایی توجه به آموزش، افزایش درجه رقابت با اعمال سیاست‌های رقابتی و حرکت به سمت تجارت آزاد که بر کاهش حمایت‌های در برخی صنایع تأکید دارد، مورد توجه است. همچنین بند سوم و چهارم از عامل کارایی در جدول (۷) و (۸)، اصلاح در قوانین و رویه‌های موجود در بازار کار و توسعه و تعمیق بازارهای مالی و سرمایه را خاطر نشان می‌سازد. بسترسازی در آماده کردن بنگاه‌ها به منظور انتقال و پذیرش فناوری، یکی دیگر از ضعف‌های رقابت‌پذیری کشور است. در پژوهش‌های بسیاری از جمله اساکسون^۱ (۲۰۰۷: ۱۳) بر تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی در انتقال و جذب فناوری تأکید شده است و همان طور که مشاهده می‌شود، ایران در زیرشاخص سرمایه‌گذاری خارجی، موقعیت ضعیفی دارد. از این رو، هموارسازی راه برای ورود سرمایه‌های خارجی، می‌تواند یکی از موارد تحقق رقابت‌پذیری محسوب شود.

نکته اساسی درباره ضعف‌های مربوط به عامل کارایی، تعداد کمتر ضعف‌های مورد اشتراک سایر کشورها در این عامل نسبت به ایران است که این موضوع، با عنایت به تأکید سند چشم‌انداز بر کسب موقعیت برتر اقتصاد ایران در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و تأثیر عامل کارایی بر نوآوری و به عبارتی اهمیت کارایی در شاخص رقابت‌پذیری، اجرای سیاست‌های مرتبط با ارتقاء کارایی را در اولویت قرار می‌دهد.

بر اساس مفهوم مزیت رقابتی و با توجه به همبستگی بین عوامل رقابت‌پذیری که در بخش‌های قبل بیان شد، رفع ضعف‌های مربوط به عامل کارایی و برخورداری از نیازها، محیطی را فراهم می‌کند که در آن، جنبه‌های رقابت‌پذیری مرتبط با عامل نوآوری نیز تقویت شوند.

1. Isaksson

نتیجه‌گیری

سازمان‌ها و پژوهشگران مختلف، به بررسی و سنجش مفهوم رقابت‌پذیری در نظریه‌های مزیت و به ویژه مزیت رقابتی در جنبه‌های خرد و کلان پرداخته‌اند. مجمع جهانی اقتصاد، رقابت‌پذیری را توانایی اقتصاد ملی در رشد پایدار و حفظ استاندارد زندگی تعریف کرده است.

تدوین شاخص برای رقابت‌پذیری بر اساس دیدگاه فوق، توسط مجمع جهانی اقتصاد در قالب سه عامل برخورداری از نیازهای اساسی، کارایی و نوآوری، فرصتی را برای بررسی موقعیت ایران در جهان و بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (مورد نظر چشم‌انداز بیست ساله) فراهم می‌کند.

ارقام بیان شده بر اساس شاخص مذکور نشان می‌دهند که با وجود بالا بودن امتیاز برخورداری از نیازهای اساسی در سال ۲۰۱۰، شاخص‌های مرتبط با کارایی و نوآوری در ایران، امتیاز کمی دارند که با عنایت به عناصر ترکیبی عوامل و مفهوم مزیت رقابتی، بر کم‌رنگ بودن مزیت رقابتی در ایران تأکید دارد.

تحلیل رابطه بین شاخص‌های ترکیبی عامل برخورداری از نیازهای اساسی با عوامل کارایی و نوآوری نشان می‌دهد با وجود اینکه، امتیاز برخورداری از نیازهای اساسی برای ایران، نسبت به کشورهای مورد بررسی زیاد است، ایران از برخی نیازهای اساسی (از جمله آموزش اولیه و بهداشت و درمان) برخوردار است که تأثیر کمتری بر عامل کارایی و نوآوری دارند.

از مهمترین ضعف‌های ایران در خصوص رقابت‌پذیری که تا حدودی بر بقیه شاخص‌ها نیز تأثیر گذاشته‌اند، "درجه رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدودیت‌های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف دستمزدها"، "سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری"، "کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی"، "مزیت رقابتی" و "هزینه‌های R&D شرکت‌ها" هستند. "اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیم‌های اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس‌انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین‌المللی" و "دسترسی به مهندسان و دانشمندان" نیز از قوت‌های بحث رقابت‌پذیری در ایران هستند.

موارد ذیل به بررسی قوت‌ها و ضعف‌های رقابت‌پذیری کشورهای منطقه و ایران و نگاهی به طبقه‌بندی‌های انجام شده در خصوص متغیرهای کلان مؤثر بر رقابت‌پذیری، در خصوص ارتقاء رقابت‌پذیری مورد تأکید قرار می‌دهد.

در عامل برخورداری از نیازهای اساسی

- استفاده از ظرفیت‌های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت از مالکیت معنوی و

سرمایه‌گذاری خارجی

- افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود
- ارتقای کمی و کیفی زیرساخت‌های حمل و نقل و صنعت ICT
- توجه به آثار تورمی سیاست‌ها

در عامل کارایی

- کارا نمودن سیاست‌های حمایتی و رقابتی که به افزایش درجه رقابت، حرکت به سمت تجارت آزاد، انتقال سرمایه و فناوری با هدف ارتقای کارایی و بهروری کمک می‌کند.
- اصلاح قانون کار و توسعه بازار مالی

منابع

الف) فارسی

- پژویان، جمشید و فقیه‌نصیری، مرجان (۱۳۸۸). اثر رقابت‌مندی بر رشد اقتصادی با رویکرد الگوی رشد درونزا. *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۱۳(۳۸)، صص ۹۷-۱۳۲
- توتونچیان، ایرج و مهرنوش، مینا (۱۳۸۸). رقابت‌پذیری دانش‌محور در ایران. *پژوهش‌های اقتصادی*، ۹(۱)، صص ۲۳۵-۲۶۵
- حسینی، سید شمس‌الدین و ملک محمدی، مریم (۱۳۸۶). سنجش مزیت نسبی و رقابتی صنعت چرم ایران در بازار جهانی. *پژوهش‌های بازرگانی*، ۴۴. صص ۲۳۵-۲۶۵
- خدادادکاشی، فرهاد (۱۳۸۸). دیدگاه‌های مختلف در مورد مفهوم و نظریه رقابت و تطبیق آن با وضعیت رقابت در بخش صنعت ایران. *پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۷۱(۵۱)، صص ۴۰-۲۵
- نورث، داگلاس (۱۳۸۵). *نهادها و تغییرات نهادی*. ترجمه محمدرضا معینی. تهران: انتشارات سازمان و برنامه و بودجه.
- نورث، داگلاس (۱۳۷۹). *ساختار و دگرگونی در تاریخ اقتصادی*. ترجمه غلامرضا آزاد (ارمکی). تهران: نشر نی.
- فقیه‌نصیری، مرجان و باستانی، علیرضا (۱۳۸۸). *موانع رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در ایران (با تأکید بر متغیرهای پیرامونی بنگاه)*. دفتر مطالعات اقتصادی معاونت برنامه‌ریزی وزارت بازرگانی.

ب) انگلیسی

- Bowen, H. & Moesen, W. (2005). Benchmarking the Competitiveness of Nations: non-uniform Weighting and Non-Economic Dimensions. Vlerick Leuven Gent Working paper series 2005/2.
- Isaksoson, A. (2007). Determinants of Total factor productivity. A Literature Review. United Nations Industrial Development organization (UNIDO).
- International Institute of Management Development (2003). World Competitiveness Yearbook.
- Kaderabkova, A. (2005). The Lisbon Strategy Challenges to the Czech Republic Human Resources. European Journal of Education, 40(3).pp323-336
- Krugman, P. & Summers, L. (1988). US competitiveness: beyond the trade deficit. Science, 241(15).pp 299-307
- OECD. (1996). Industrial Competitiveness. Paris.
- Porter, Michael. E. (1990). The Competitive Advantage of Nation.
- Sala-I-Martin, Xavier, Executive Summary. The Competitiveness Report. World Economic Forum.
- Ulengin, Fusun., Ulengin, B. & Onsel, S. (2002). A power-based measurement approach to specify Macroeconomic Competitiveness of Countries. Socioeconomic planning Sciences, 36, pp 203-226.
- World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2007-2010.

جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیر شاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	عامل و شاخص / کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	قبرقبرستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
1	بنامدا	70	90	21	56	30	112	46	132	57	24	107	25	28	62	97	83	43	98
1.1	حق مالکیت	70	90	21	56	30	112	46	132	57	24	107	25	28	62	97	83	43	98
1.2	حجاب از مالکیت عمومی	114	63	22	67	38	98	47	129	110	20	86	28	30	75	83	117	19	107
1.3	انحراف منابع عمومی	62	88	22	83	41	97	57	120	116	18	92	12	28	93	69	76	26	103
1.4	اعتماد عمومی به سیاستمداران	39	45	27	40	43	47	46	111	136	11	91	2	9	50	42	81	7	89
1.5	فساد مالی	69	101	23	64	47	93	53	132	118	22	117	17	26	116	106	76	19	104
1.6	استقلال قضایی	65	87	34	63	48	109	36	133	113	31	74	7	29	107	94	83	37	118
1.7	نیمگی در تصمیم‌های اداری	48	64	42	95	44	81	47	92	136	17	87	4	13	91	56	89	15	78
1.8	هزینه بهبود دولتی	85	59	8	51	42	55	66	113	130	4	58	3	6	73	41	96	7	54
1.9	فشار ناشی از مقررات دولتی	99	32	19	79	50	73	117	84	82	8	72	6	18	130	43	81	11	91
1.10	کارایی قانون در رفع مشاخرها	79	94	58	40	39	86	38	127	107	16	103	6	37	118	64	73	22	104
1.11	کارایی خارج‌درب قانون در مقررات چالش برانگیز	112	62	45	69	50	85	41	127	133	23	96	32	29	121	64	74	25	103
1.12	شفافیت سیاست‌های دولتی	124	58	43	68	55	75	118	95	104	32	115	15	40	133	101	54	35	53
1.13	هزینه‌های ناشی از نوزدرسم	119	62	87	132	65	81	50	116	136	11	138	38	57	6	64	135	43	32
1.14	هزینه‌های ناشی از جنجولیت	101	46	38	97	21	72	9	100	62	2	126	3	16	1	36	86	4	31
1.15	جذابیت‌های سازمان‌های شده	102	88	30	88	14	95	27	108	59	15	127	26	16	6	62	104	7	66
1.16	میزبان اعتماد به خدمات امنیت	53	95	32	81	24	113	39	130	108	20	119	9	30	94	88	98	11	112
1.17	رفتار اخلاقی، بیگانه‌ها	84	67	26	59	48	87	51	135	123	23	100	28	31	80	101	79	22	118
1.18	توان گزاشی‌دهی	107	112	20	58	36	98	65	129	80	37	97	12	35	133	124	87	34	101
1.19	کارایی مدیران شرکت‌ها	101	102	24	82	81	86	114	121	96	32	115	10	26	117	135	105	45	130
1.20	حمایت از منابع سهامداران کوچک	98	107	20	46	30	116	84	136	72	12	94	33	19	56	96	97	24	131

جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	کشور	آذربایجان	ترکی	ایران	قزاقستان	کویت	قبرقیزستان	لبنان	امان	پاکستان	قطر	عربستان	موریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
121	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران	20	45	99	45	27	12	77	77	27	77	16	99	59	45	99	77
2	زیرساخت‌ها																
2.1	کیفیت کلی زیرساخت‌ها	63	26	68	74	45	101	132	21	100	39	29	95	93	40	11	76
2.2	کیفیت جاده‌ها	70	25	75	124	40	118	101	10	72	41	26	85	102	46	6	87
2.3	کیفیت راه‌آهن	34	n/a	46	32	n/a	60	116	n/a	55	n/a	38	66	51	63	n/a	79
2.4	کیفیت بندر	70	13	69	111	63	139	55	33	73	27	36	117	137	72	8	128
2.5	کیفیت ناوگان هوایی	59	20	39	95	64	132	36	41	81	16	46	126	107	44	4	77
2.6	کلیمتر سنبل در حمل و نقل هوایی	50	56	33	67	57	115	69	73	48	30	26	81	101	23	11	100
2.7	کیفیت مرمومه برق	86	62	53	84	71	126	136	22	128	21	29	107	120	73	17	78
2.8	خط تلفن ثابت	79	43	87	54	69	97	71	92	115	65	78	108	108	59	37	64
2.9	مشترکان تلفن همراه	95	3	102	68	61	87	123	18	107	4	5	116	96	86	1	81
3	اقتصاد کلان																
3.1	تراز بودجه دولتی	43	23	107	136	2	62	137	9	91	5	53	99	123	96	11	114
3.2	میان‌پس‌انداز ملی	26	11	108	23	31	79	42	7	89	10	13	41	92	102	24	49
3.3	تورم	121	43	69	11	110	106	38	82	137	2	94	64	104	101	35	78
3.4	حاشیه بیهوده	3	84	69	47	23	130	19	38	94	61	77	43	131	39	17	112
3.5	بدهی دولت	17	64	119	106	6	97	135	3	82	16	37	54	71	81	101	70
3.6	رتبه اعتباری کشور	97	76	69	79	73	123	108	42	125	29	38	106	135	66	30	86
4	بهباد است و آموزش اولیه																
4.1	هرینه‌های ناشی از بیماری‌های مزمن	86	n/a	n/a	n/a	n/a	97	n/a	n/a	111	n/a	75	n/a	110	72	n/a	n/a
4.2	میان‌شعبه بیماری‌های مزمن	87	n/a	n/a	n/a	n/a	79	n/a	n/a	109	n/a	78	n/a	89	75	n/a	n/a
4.3	هرینه‌های بیماری‌های مزمن	76	45	32	46	104	67	116	68	114	72	38	49	107	30	69	84

ادامی جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	عامل و شاخص کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	قبرزستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
4.4	میزان شیوع بیماری سسل	43	91	65	44	15	103	61	99	33	35	113	72	41	48	107	56	12	80
4.5	وزنه های بیماری ایدز	66	100	48	29	31	86	39	107	59	60	102	94	30	33	104	23	50	55
4.6	میزان شیوع بیماری ایدز	55	55	47	1	46	22	47	22	22	1	22	47	1	71	1	1	47	22
4.7	مرگ و میر کودکان	94	100	51	80	74	93	49	102	58	53	123	48	78	65	112	81	43	82
4.8	ایند به زندگی	87	93	45	94	73	106	35	100	80	43	105	42	71	57	102	81	36	65
4.9	کیفیت آموزش ابتدایی	70	109	41	126	63	74	79	81	12	48	103	5	54	86	113	94	29	88
4.10	میزان ثبت نام آموزش ابتدایی	5	49	31	73	98	87	108	116	105	131	132	69	113	63	36	60	83	115
5	آموزش و تحصیلات تکمیلی																		
5.1	میزان ثبت نام آموزش متوسطه	89	12	36	90	68	51	62	75	86	70	125	49	43	97	78	84	46	69
5.2	کیفیت نظام آموزشی	62	98	74	78	57	51	92	44	45	81	121	106	75	79	90	60	84	68
5.3	میزان ثبت نام دانشگاه	108	104	38	131	55	93	88	91	16	43	87	4	41	109	113	95	27	115
5.4	کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی	41	101	44	125	53	78	89	88	7	58	90	4	49	70	122	99	26	74
5.5	کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت	87	124	45	122	83	104	95	129	20	81	80	1	60	115	133	105	28	130
5.6	دستورس به اینترنت در مدارس	114	77	32	96	51	63	67	97	79	46	84	4	52	131	95	57	29	107
5.7	دستورس محلی به پژوهش ها و خدمات آموزشی	74	66	81	64	48	76	75	120	53	85	97	71	34	114	121	58	23	124
5.8	میزان آموزش کارمندان	132	68	16	112	101	98	96	124	102	45	115	19	34	139	118	85	29	116
6	کارایی بازار کالا																		
6.1	میزان رقابت داخلی	112	134	40	91	46	109	60	129	21	53	87	3	24	70	123	15	13	136
6.2	میزان نفوذ بازار	54	106	37	95	58	91	60	126	71	72	65	7	25	119	98	45	21	133
6.3	تاثیر سیاست های خدمات سازی	59	129	27	106	51	113	87	130	127	36	73	30	28	110	115	34	24	138
6.4	گستره و تاثیر مالیات ها	72	76	1	75	92	74	6	106	22	4	46	11	9	67	78	118	5	84

ادامه‌ی جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۲۱ زیرشاخص، شاخص رقابت‌پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

رتبه	عامل و شاخص / کشور	ژاپن	آذربایجان	بحرین	مهر	اردن	قزاقستان	کویت	قبرقبرستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
6.5	میزان مالیات	80	70	6	78	32	54	8	116	29	14	37	3	5	76	132	81	4	56
6.6	میزان هزینه‌های لازم برای شروع یک فعالیت	57	34	57	34	73	57	121	6	23	23	99	34	14	57	114	34	73	34
6.7	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	30	34	30	21	45	71	106	39	30	42	71	13	9	63	82	13	56	56
6.8	هزینه‌های اعمال سیاست‌های کنکوردی	60	57	20	84	65	62	62	44	73	77	106	68	11	59	83	70	38	41
6.9	میزان موانع تجاری	135	132	11	114	84	116	38	130	63	28	106	1	23	118	124	65	10	100
6.10	هزینه‌های تجاری	135	82	58	123	98	50	53	105	79	59	133	61	54	109	64	60	57	35
6.11	میزان مالیات خارجی	139	93	14	100	58	113	136	127	98	87	109	25	84	137	128	86	49	111
6.12	اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی	129	82	5	75	45	101	130	135	61	54	73	10	35	114	107	58	16	102
6.13	میزان بودجه‌ریزی عمومی	114	108	11	50	53	107	80	128	110	19	98	29	28	134	104	96	5	138
6.14	میزان تشخیص مشتریان	114	102	27	63	65	105	54	133	43	29	97	12	31	104	126	33	16	134
6.15	انفواخیزیدار	64	41	33	126	85	49	72	81	28	42	62	39	20	127	104	114	22	75
7	کارایی بازار کار																		
7.1	رابطه کارگر و کارفرما	118	55	57	99	84	85	45	87	62	23	104	20	30	94	95	119	17	53
7.2	انطباق دستمزدها	127	10	8	60	36	30	17	19	14	37	104	2	24	52	45	55	7	63
7.3	میزان مشکل بودن استخدام	75	18	18	67	60	37	1	42	64	27	110	27	27	48	119	86	10	50
7.4	رویه‌های استخدام و اخراج کارگر	90	11	95	76	92	29	65	25	53	39	51	14	22	99	54	63	17	33
7.5	هزینه‌های بیکاری	108	40	6	128	6	16	101	29	29	6	111	98	102	58	120	104	21	21
7.6	پرداخت و بهروری	111	39	23	76	77	19	57	32	79	31	93	7	14	100	17	71	11	63
7.7	انتقال به صورت حرفه‌ای	121	103	73	86	100	118	104	124	108	44	87	12	37	133	130	81	34	117
7.8	فرار مغزها	109	94	15	114	66	80	43	139	113	24	68	2	14	118	111	90	5	97
7.9	مشارکت زنان به عنوان نیروی کار	126	37	127	130	139	22	118	85	134	132	137	121	138	136	52	131	125	41
7.8	فرار مغزها	109	94	15	114	66	80	43	139	113	24	68	2	14	118	111	90	5	97

آدم‌های جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیر شاخص، شاخص رقابت پذیری جهانی (CCI) سال ۲۰۱۰

ردیف	عامل و شاخص کشور	ایران	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان	
8	توسعه بازار مالی																		
8.1	دسترسی به خدمات مالی	133	102	18	60	60	67	93	46	123	39	57	101	26	30	130	118	52	32
8.2	توانایی مدیریت خدمات مالی	129	68	11	69	58	102	39	36	126	28	85	8	19	125	118	40	34	104
8.3	تأسیس مالی از طریق سهام داخلی	82	79	51	29	33	106	42	115	121	18	43	1	3	103	103	46	27	131
8.4	سهولت دسترسی به وام	136	66	2	49	52	121	26	36	129	13	40	1	6	100	84	77	8	124
8.5	دسترسی به سرمایه‌های پرخطر	133	48	18	41	54	82	22	67	130	15	51	9	14	113	69	99	16	131
8.6	محدودیت‌های جریان سرمایه	124	68	12	84	35	106	77	5	127	34	83	24	24	117	114	41	16	57
8.7	استقلال و قدرت بانک‌ها	113	114	19	61	51	131	64	4	130	28	88	46	20	63	125	36	50	81
8.8	تنظیم معاملات اوراق بهادار	88	103	13	67	29	119	77	50	132	16	76	6	26	102	46	27	121	121
8.9	مشروع بودن قانون	86	20	86	103	86	75	86	103	1	86	60	103	86	134	86	86	60	60
9	آبادی فناوری																		
9.1	دسترسی به فناوری روز	123	81	29	91	49	97	63	75	135	57	88	25	39	126	48	11	127	127
9.2	جذاب فناوری در سطح بنگاه	116	62	48	58	29	105	38	68	137	52	88	8	26	76	51	5	121	121
9.3	سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری	114	65	11	53	36	108	134	117	139	52	100	2	9	121	64	6	79	79
9.4	کاربران اینترنتی	60	53	11	90	82	69	61	88	56	51	100	79	58	102	65	10	111	111
9.5	بهای پاید اینترنت	101	92	30	91	76	53	86	67	115	89	103	49	66	109	54	39	108	108
9.6	پرداخت براس اینترنت	99	66	54	72	62	69	76	94	103	68	111	58	61	90	46	73	73	73
10	اندازه بازار																		
10.1	اندازه بازار داخلی	18	84	106	27	85	55	61	76	120	76	26	66	23	113	16	52	111	111
10.2	اندازه بازار خارجی	25	60	77	27	82	46	56	96	109	66	61	64	20	135	26	38	129	129
11	عملیات تجاری پیشرفته																		
11.1	میزان عرضه‌کنندگان داخلی	56	95	115	36	60	113	32	24	133	74	87	2	5	67	126	21	110	110

جدول (۹): رتبه ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا در ۱۲۱ زیرشاخص، شاخص رقابت‌پذیری جهانی (GCI) سال ۲۰۱۰

ردیف	عامل و شاخص / کشور	دینار	آذربایجان	بحرین	مصر	اردن	قزاقستان	کویت	قبرقزستان	لبنان	عمان	پاکستان	قطر	عربستان	سوریه	تاجیکستان	ترکیه	امارات متحده عربی	ارمنستان
11.2	کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی	125	102	71	89	86	97	65	122	52	50	95	9	24	124	126	59	38	116
11.3	مزایای ناشی از تمرکز جغرافیایی فعالیت‌ها	91	88	14	66	71	85	59	121	78	31	46	21	27	102	128	61	28	124
11.4	مزیت رقابت	102	36	80	35	51	112	52	111	26	46	84	58	28	114	100	68	24	39
11.5	بهبودی زنجیره ارزش (در صادرات)	94	53	77	67	62	109	71	118	35	56	69	85	21	100	124	43	22	121
11.6	مدیریت توزیع بین‌المللی	15	47	38	94	51	95	26	133	9	22	89	50	7	35	125	18	12	110
11.7	پیشرفت بودن فرایند تولید	75	53	47	46	65	80	67	130	81	45	76	8	25	85	103	38	28	100
11.8	وسعت بازار داخلی	107	81	40	79	75	85	62	116	37	64	90	6	26	123	128	33	19	119
11.9	شماره به تفریض اختیار در مدیریتان	121	87	29	57	72	95	26	116	133	39	85	41	19	92	110	122	20	128
12	نوآوری																		
12.1	ظرفیت نوآوری	68	40	67	109	96	75	97	131	99	61	58	45	26	134	88	55	35	65
12.2	کیفیت نهادهای پژوهشی	52	77	117	110	98	112	75	134	130	57	79	22	37	127	100	89	45	103
12.3	مزیت‌های DBR شرکت‌ها	107	88	101	74	116	84	102	138	119	51	67	41	24	137	137	118	62	127
12.4	همکاری دانشگاه و صنعت	97	92	88	120	99	111	96	139	109	50	81	27	33	137	108	108	43	124
12.5	مدیریتی بدنه دولت به تولیدات پیشرفته	60	36	22	86	57	83	90	138	139	11	84	1	10	119	10	66	62	134
12.6	مدیریتی به عهدستان و دانشستان	37	78	41	25	26	91	57	136	36	87	80	9	34	62	90	111	20	93
12.7	سازمان حق اختراع		90	90	84	76	81	30	90	57	63	88	48	56	90	90	70	42	90

Source: The Global Competitiveness Report 2010-2011